

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовео комисију: 9.9.2022. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. Др Јована Милутиновић	Редовни професор	Педагогија; 16.11.2017.
презиме и име	Звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, Нови Сад		председница комисије
установа у којој је запослен-а		
функција у комисији		
2. Др Марија Зотовић-Костић	Редовни професор	Психологија; 26.9.2013.
презиме и име	Звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, Нови Сад		чланица комисије
установа у којој је запослен-а		
функција у комисији		
3. Др Данијела Судзиловски	Ванредни професор	Методика наставе музичке културе; 4.2.2022.
презиме и име	Звање	ужа научна област и датум избора
Педагошки факултет, Ужице		чланица комисије
установа у којој је запослен-а		
функција у комисији		
4. Др Биљана Јеремић	Ванредни професор	Методика наставе музичке културе; 1.10.2018.
презиме и име	Звање	ужа научна област и датум избора
Педагошки факултет, Сомбор		менторка
установа у којој је запослен-а		
функција у комисији		
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Наташа Мирослав Вукићевић		
2. Датум рођења, општина, држава: 9.11.1971. Јагодина, Србија		

3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Академија уметности Нови Сад, музичка педагогија, професор солфеђа и музичке културе; **Факултет уметности у Звечану, Универзитет у Приштини, магистарске студије, магистар методике музичке наставе**
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: **2009, Методика наставе, Филозофски факултет, Нови Сад**

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Интерактивни приступ реализацији децјег музичког стваралаштва у млађим разредима основне школе

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.

Докторска дисертација кандидаткиње Наташе Вукићевић садржи 398 страна, кључну документацијску информацију, апстракт на српском и енглеском језику, увод, 4 главна поглавља структурирана у више целина/поглавља и потпоглавља, 101 слику (нотни пример), 49 табела, литературу са 412 библиографских јединица и 6 прилога.

Након Увода, представљен је **Теоријски приступ истраживању** кроз 7 поглавља:

Карактеристике предмета Музичка култура у млађим разредима основне школе; Развој естетских, креативних и музичких способности ученика у настави музичке културе; Децје музичко стваралаштво у настави музичке културе; Методички аспекти реализације децјег музичког стваралаштва; Социолошки аспекти децјег музичког стваралаштва; Интеракција у настави музичке културе; Досадашња истраживања.

Друго поглавље је **Методолошки приступ проблему истраживања** у оквиру којег су, у виду посебних поглавља, дефинисани проблем и предмет истраживања, циљ и задаци, хипотезе, варијабле, методе, технике и инструменти истраживања, узорак, и основне методе и поступци статистичке обраде података. У последњем поглављу методолошког дела приказана је организација и ток истраживања, са описом експерименталног програма и литерарних текстова коришћених у тестирању ученика.

У складу са специфичностима теме и примењеном методологијом, треће поглавље **Анализа и интерпретација** добијених резултата истраживања обухвата: Ставовe учитеља о методичким аспектима децјег музичког стваралаштва; Активности ученика и наставника на часовима у оквиру експерименталног програма; Методологију анализе децјих стваралачких радова; Кумулативне ефекте експерименталног програма примењеног у квазиексперименталном истраживању; Оригиналност као карактеристику децјих стваралачких радова и Рефлексију наставних садржаја на стваралачке радове ученика.

Закључак је конципиран у виду два поглавља: Закључна разматрања и Педагошке импликације. На крају рада налазе се Литература и Прилози.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Након кључне документацијске информације и апстрактна на српском и енглеском језику, који су према *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* обавезни део докторске дисертације, кандидаткиња *Уводни део* започиње образложењем избора и актуелности теме о дечјем музичком стваралаштву у контексту нових тенденција савременог образовања усмерених ка развоју креативног појединца, са аспекта недовољно заступљене области предмета Музичка култура у наставној пракси и са становишта недовољно истраженог научног проблема. У наставку увода најављени су садржаји дисертације, од теоријских упоришта и методолошког оквира, до приказа добијених резултата, њихове квантитативне и квалитативне анализе и интерпретације и закључних разматрања, са концизним описом појединачних целина у оквиру четири главна поглавља рада.

Теоријски приступ проблему обухвата основна теоријска полазишта која су усмерила методолошки оквир и ток истраживања и која, у односу на кључне одреднице теме, припадају различитим научним областима.

У првом поглављу теоријског дела указано је на *Карактеристике предмета Музичка култура у млађим разредима основне школе*, превасходно кроз критичку анализу програмских садржаја и захтева, односно циљева, задатака и исхода наставе. О наведеним програмским одредницама, а посебно о наставним областима, кандидаткиња говори у контексту изражавања музичког доживљаја, истовремено водећи рачуна о аналитичком приступу у представљању карактеристика предмета Музичка култура и о њиховом сагледавању кроз могућности стваралачког изражавања ученика.

Осим специфичностима уметничких садржаја предмета, реализација дечјег музичког стваралаштва на млађем школском узрасту условљена је и индивидуалним предиспозицијама ученика, због чега је посебно поглавље посвећено проучавању *Развоја естетских, креативних и музичких способности ученика у настави музичке културе*. Наведене способности ученика, с једне стране, представљају предуслов успешне реализације музичког стваралаштва у настави, док с друге стране, развој способности естетског доживљавања, креативности и музичких способности ученика, представља један од циљева наставног процеса. Другим речима, стваралачким активностима ученика и подстицајима у настави, развој естетских, креативних и музичких способности ученика може се убрзати и поспешити.

Централни део теоријског приступа је треће поглавље под називом *Дечје музичко стваралаштво у настави музичке културе*. Полазећи од доступних дефиниција дечјег музичког стваралаштва, издвојена су два примарна сегмента проучавања ове области: сагледавање дечјег стваралаштва као начина испољавања уметничког/музичког доживљаја ученика и диференцијација многобројних видова музичког стваралаштва у две основне категорије: видови изражавања музичким целинама и видови изражавања средствима других уметности. У овом одељку теоријског дела приказани су и практични (нотни) примери различитих видова изражавања музичким средствима. С обзиром на њихову примену у емпиријском делу дисертације, ови видови дечјег музичког стваралаштва наглашени су и у теоријском приступу истраживању. Кандидаткиња се у излагању ослања на ставове домаћих аутора који се баве подручјем стваралаштва, наводећи као кључни разлог усмереност истраживања и његових резултата ка практичној примени предложеног модела и унапређивању наставне праксе и усклађеност теоријских полазишта са реалном наставном ситуацијом у којој се стваралачке активности одвијају.

Са истим циљем, у поглављу *Методички аспекти реализације дечјег музичког стваралаштва* истичу се методички приступи препоручени у званичном Програму наставе и учења и методичкој литератури за наставнике наших аутора. Како се претходна поглавља и садржаји логички надовезују и преплићу јер се о свим компонентама говори са аспекта теме докторске дисертације, у овом поглављу кандидаткиња изоставља већ описане методске поступке који се код одређеног вида стваралаштва користе, и као најзначајније аспекте издваја методе, избор и тумачење поетског текста и улогу учитеља у процесу дечјег музичког изражавања и стварања.

Као што кандидаткиња посебно наглашава, дечје музичко стваралаштво је деликатно подручје рада и за ученике и за учитеље/наставнике, због чега је у дисертацији приказано са бројних аспеката. Осим методичких, детаљно су описани и *Социолошки аспекти дечјег музичког стваралаштва*. Значај овог поглавља огледа се у интердисциплинарном приступу проучавању музичко-стваралачког подручја, који омогућава боље разумевање стваралачког процеса, евалуацију музичко-стваралачких продуката и схватање разлика у квантитету и квалитету дечјих

радова. Разматра се утицај музичког искуства на дечје стваралачке радове, са кратким освртом на основне функције музичких компонената, њихових изражајних својстава и могућности деловања на ученика. Стваралачки радови ученика, као што ће резултати истраживања потврдити, представљају одраз музичког искуства стеченог кроз различите активности у области извођења и слушања музике. У којој мери дечје новонастале мелодије/песме садрже познати музички материјал, да ли су познати мотиви модификовани применом инвентивних и креативних решења, зависи од чинилаца које је кандидаткиња описала у претходним поглављима. Додатно истиче да уколико се ученик спонтано и слободно музички изражава, његова музичка творевина представља део процеса социјализације. Теоријско образложење улоге социјализације као битног чиниоца стваралачког процеса значајан је допринос проучавању дечјег музичког стваралаштва. У посебним потпоглављима указано је на утицај културних и традиционалних образаца који обликују естетско и емоционално реаговање и доживљај ученика преко својих посредника, породице, школе и групе вршњака.

У вези с тим, утицај многобројних фактора на реализацију дечјег музичког стваралаштва и њихова повезаност и међузависност логички најављују следеће поглавље *Интеракција у настави музичке културе*. Важност социјалног контекста за реализацију дечјег музичког стваралаштва, на коју указују бројни аутори, као што је приказано у петом поглављу, подстакла је кандидаткињу на проучавање интеракције у настави музичке културе са теоријског аспекта, а затим и на емпиријско истраживање могућности и ефеката примене интерактивног приступа у области дечјег музичког стваралаштва. У овом поглављу, на самом почетку, дефинисани су појмови који се у даљем тексту појављују и расветљавају у контексту дечјег музичког стваралаштва. Полазећи од општег појма интеракције у настави, интеракције у настави музичке културе, преко појмова социјалне интеракције у функцији сазнавања и учења и интерактивног приступа, кандидаткиња наводи могућности примене интерактивног приступа при реализацији дечјег музичког стваралаштва. Релевантна литература консултована у раду наводи на закључак да се интерактивним приступом подиже когнитивни ниво обраде мисаоних садржаја, а тај виши ниво би се у подручју стваралаштва могао одредити као повезивање различитих елемената у властитим радовима ученика и уочавање карактеристика и сличности у радовима других ученика. Посебан проблем у контексту социјалне интеракције у области музичког стваралаштва ученика односи се на дефинисање улоге наставника који у том процесу неминовно учествује. За наставника је посебан изазов и задатак да прецизно одреди границу између подстицања доживљаја и контроле активности која би ограничила могућности ученика. Појединим ученицима је помоћ вршњака у виду сарадње и размене искуства и идеја, или повратна информација учитеља, подстицај за слободно изражавање и подршка њиховом развоју која води ка разумевању стваралачког процеса и самосталности у стваралачком раду.

Преглед и анализа истраживања аутора који се овом проблематиком баве, у оквиру поглавља *Досадашња истраживања*, нису приказани хронолошки, већ су груписани према неколико критеријума. У прву групу спадају истраживања која се односе на предшколски узраст деце. Другу групу чине истраживања о корелативном односу стваралачких потенцијала и креативности. Трећу групу истраживања, међу којима је одређен број истраживања концептуално сличан истраживању кандидаткиње, представљају истраживања музичког стваралаштва ученика школског узраста. Поједина истраживања налазе се на граници ових подела. Уочени проблеми у проучавању досадашњих истраживања могу се сагледати у два правца. Прво, о реализацији музичког стваралаштва се говори у контексту испитивања креативности и креативног мишљења у дечјим музичко-стваралачким радовима или искључиво са методичког аспекта без уважавања осталих фактора. Други аспект проблема у прегледу досадашњих истраживања је узраст ученика који представљају узорак истраживања јер су испитаници углавном ученици старијих разреда средњих школа, професионални музичари, учесници у музичким пројектима, ученици музичких школа, док су испитивања у оквиру наставе музичке културе у млађим разредима основне школе врло ретка.

У оквиру другог поглавља **Методолошки приступ истраживању** јасно су дефинисани проблем истраживања, предмет и значај истраживања, циљ и задаци истраживања, хипотезе и варијабле истраживања. У оквиру посебних поглавља одређене су методе, технике и инструменти истраживања, узорак истраживања, основне методе и поступци статистичке обраде података, које је кандидаткиња детаљно објаснила у контексту њиховог избора и прилагођавања специфичностима стваралачког подручја и квазиексперименталног истраживања. У поглављу које се односи на организацију и ток истраживања, прецизно су наведене све етапе: анкетирање

учитеља пре почетка истраживања, иницијално тестирање ученика експерименталне и нееквивалентне контролне групе, реализација експерименталног програма, финално тестирања ученика (обе групе) након реализације експерименталног програма, анализа изведених часова на основу аудио записа и бележака у дневнику саморефлексије, анализа дечјих стваралачких радова која је подразумевала превођење снимљених дечјих радова (у виду аудио записа) у нотни текст и њихова процена по унапред утврђеним критеријумима: ритам, мелодија, фирмално заокружење, акценти и општи утисак о раду. Дечје музичко-стваралачке радове анализирали су и вредновали два процењивача, а упоређивање резултата експерименталне и нееквивалентне контролне групе извршено је применом одговарајућих статистичких параметара. Искрпно је описан експериментални програм, усмерен ка утврђивању ефеката примене интерактивног приступа реализацији дечјег музичког стваралаштва у млађим разредима основне школе, али и примени предложеног модела у реалној наставној ситуацији, у сагласју са програмским захтевима и компетенцијама учитеља који изводе наставу музичке културе. Модели часова, дизајнирани за потребе истраживања, усклађени су са плановима рада учитеља, а имплементирање дечјег музичког стваралаштва у оквиру постојећих наставних јединица, у односу на функцију постављеног проблема на датом часу, захтевало је одступања од уобичајене концепције и артикулације часа. У оквиру истог поглавља, описане су карактеристике литерарног текста примењеног у иницијалном и финалном тестирању ученика.

Централни део рада представља **Анализа и интерпретација резултата истраживања**. Структуру трећег кључног поглавља чини шест целина/поглавља.

Прво поглавље су Ставови учитеља о методичким аспектима дечјег музичког стваралаштва на основу анкете. Најважнији аспекти и суштина интерпретације резултата спроведеног истраживања јесу могући ефекти експерименталног програма на продукте дечјег музичког стваралаштва у настави музичке културе, али ради испитивања разлика између групе у којој је примењен нови програм и друге групе у којој су ученици дечје музичко стваралаштво реализовали без увођења новог модела, важан сегмент је упознавање уобичајеног начина рада у области дечјег музичког стваралаштва у наставној пракси. Кандидаткиња истиче да подаци о методичком приступу дечјем стваралаштву, који се примењује у школама обухваћеним истраживањем, имају двоструки значај за тумачење и валидност интерпретације резултата, односно исхода експерименталног програма. Њихова примарна улога је упознавање методичких приступа које су учитељи примењивали у одељењима експерименталне групе пре почетка реализације квазиексперименталног истраживања, ради стицања увида истраживача у предзнања и искуства ученика. Друга функција ових података огледа се у критичком сагледавању методичких поступака у области дечјег музичког стваралаштва у нееквивалентној контролној групи, у односу на коју су исходи програма мерени и утврђени.

Активности ученика и наставника/учитеља су важан чинилац интерактивног приступа који доприноси комплекснијем сагледавању постигнућа ученика у области дечјег музичког стваралаштва, због чега наредно поглавље представља анализу активности ученика и експериментатора применом различитих евалуационих поступака, а то су: анализа исхода часа у односу на постављене циљеве, анализа дечјих музичко стваралачких радова, рефлексивна анализа стваралачких активности ученика у односу на остале садржаје и активности на часу и секвенцијална анализа издвојених сегмената часа у којима је заступљено дечје музичко стваралаштво.

Специфичност проблема истраживања, концепције експерименталних часова, њихове реализације, и у складу са тим специфичним начином поучавања, захтевало је посебан приступ и прилагођавање методологије анализе резултата истраживања и његово издвајање у посебну целину рада. Кандидаткиња је у овом одељку интерпретирала резултате који показују ниво усаглашености процењивача дечјих радова и резултате иницијалног мерења постигнућа ученика експерименталне и нееквивалентне контролне групе. Увидом у резултате испитивања корелације података два процењивача добијених применом различитих статистичких поступака, може се констатовати да су процењивачи објективно сагледали све елементе обухваћене унапред одређеним критеријумима евалуације стваралачких радова ученика, а да извесне разлике и неслагања процењивача могу указивати на потенцијалну субјективност процењивача, која се у стваралачком подручју не може у потпуности искључити. Када је у питању иницијално тестирање ученика, на основу значајности разлике резултата експерименталне и нееквивалентне контролне групе, потврђено је да су групе уједначене по четири критеријума музичко-стваралачке продукције, у односу на карактеристике ритмичке и мелодијске компоненте, усаглашеност акцентуације текста са акцентима у музици и

општег утиска о раду. Добијена разлика између нееквивалентне контролне и експерименталне групе у погледу формалног заокружења музичких целина не утиче значајно на даљу обраду података, али намеће потребу за већом обазривошћу у интерпретацији резултата.

Најзначајнији сегмент у овом емпиријском делу рада представља поглавље *Кумулативни ефекти експерименталног програма*. Иако се због ограничења квазиексперименталног истраживања, чија је примена аргументована у методолошком приступу, резултати могу условно тумачити, са додатним објашњењима, предност експерименталне групе у односу на нееквивалентну контролну групу присутна је у свим категоријама процене стваралачких радова. Осим квалитативних резултата, који су посебно приказани и анализирани за ритмичку компоненту, мелодијску компоненту, формално заокружење, акценте и општи утисак о раду и који показују да постоји статистички значајна разлика у постигнућима ученика експерименталне групе у односу на нееквивалентну контролну групу, значајан допринос овог истраживања је квалитативна анализа дејих стваралачких радова. Иако постоји повезаност између постигнућа ученика и увођења новог програма, кандидаткиња истиче да се не може са сигурношћу утврдити да ли је интерактивни приступ једини фактор који је допринео бољим резултатима ученика експерименталне групе. Кандидаткиња наводи најзначајније карактеристике дејих радова које илуструје нотним примерима и детаљном музичком анализом појединачних параметара. Наредно потпоглавље односи се на упоређивање експерименталне и контролне групе по укупном постигнућу у музичком стваралаштву. Осим предности експерименталне групе према резултатима Ман Витнијевог теста, остварена разлика између иницијалног и финалног тестирања ових ученика додатно потврђује претпоставку да је бољим резултатима допринело увођење новог програма. Суштина статистичке процене иницијалног и финалног мерења у експерименталној групи јесте да се утврди да ли постоји статистичке значајне разлике у резултатима ова два мерења, односно да се утврди да ли је дошло до промена резултата испитивања након извођења експерименталног програма. Од статистичких поступака примењени су Макнемаров тест намењен поновљеним мерењима (иницијално и финално испитивање) за сваки елемент стваралаштва и t-тест поновљених мерења за испитивање разлике између укупног броја поена остварених на иницијалном и финалном тестирању.

Вредновање стваралачког рада и продуката захтева опрезност у тумачењу резултата, нарочито код особина као што је оригиналност. Из тог разлога, ова компонентна је издвојена и анализирана са квалитативног аспекта. У односу на наведене карактеристике дејег музичког стваралаштва, процењивачи су, осим примарне статистичке реткости, усагласили додатне критеријуме:

–Оригиналност се у музичко стваралачком подручју на млађем школском узрасту не може посматрати само као ретка идеја, јер одређена музичка решења нису у складу са основним законитостима изградње и обликовања музичког тока;

–Иако музички ток представља целину и заједничку активност свих музичких компоненти, оригиналност се може одредити и у односу на појединачне елементе музичког израза, посебно ритмичку и мелодијску компоненту;

–Рад може бити оригиналан у поређењу са осталим радовима ученика иако садржи поједине елементе и музичке обрасце карактеристичне за дејчи музички израз, ако се по својим музичко естетским својствима/квалитетима издваја од других.

Рефлексија наставних садржаја на стваралачке радове ученика, такође представља засебну категорију и поглавље у раду. У приказаним примерима дејих музичких радова јасно је уочљиво да је у постексперименталним радовима присутна већа слобода у музичком изражавању у односу на радове ученика нееквивалентне контролне групе, односно већа присутност познатих мотива обрађених песама у радовима нееквивалентне контролне групе.

Четврто главно поглавље сачињавају **Закључна разматрања и педагошке импликације**. Закључна разматрања су обухватила све аспекте рада; закључци су изведени на основу теоријских полазишта и опширне интерпретације добијених резултата у контексту ограничења примењене методологије. При избору садржаја, постављању циљева и артикулације дејег музичког стваралаштва, неопходно је сагледати специфичност стваралачких активности и динамичност и отвореност интерактивног прустапа и у складу са тим очекивати непредвидиве ситуације и планирати могућа одступања од стандардних концепција.

У складу са тим, у односу на значај дисертације и методолошка ограничења, постављене су педагошке импликације, и то у два правца: могућност примене у наставној пракси и утврђивање даљих праваца истраживања. Педагошке импликације за наставни рад односе се на подстицање и

охрабривање учитеља да флексибилнији и отворени приступ децјем музичком стваралаштву сагледају у контексту могућности и изазова, а не ограничења властитим или ученичким стваралачким, креативним и музичким потенцијалима. Импликације у контексту постављања нових методолошких оквира и смерница за даља истраживања дефинисани су у виду предлога за испитивање стваралачких способности ученика, својстава креативности у децјем музичком стваралаштву и њиховог корелативног односа, укључивање нових варијабли, као што су социоекономски статус родитеља, степен образовања, занимање родитеља и музичко образовање родитеља, затим утврђивање психолошких чинилаца, као што су карактерне црте личности, мотивација и интересовање за музику, посебно важних с обзиром на доживљајну и емоционалну компоненту стваралачког процеса, испитивање ставова ученика о децјем музичком стваралаштву, облицима стваралачког изражавања које користе у настави и могућности да знања стечена у другим наставним областима предмета Музичка култура примене у стваралачком раду и обезбеђивање услова за извођење експерименталног истраживања са паралелним групама. Литературу чини 412 референци које је кандидаткиња користила и навела у тексту дисертације. У Прилогу рада налазе се инструменти коришћени у квазиексперименталном истраживању: Упитник за учитеље, Секвенцијална анализа часа, Литерарни текстови децјих песама, Листа за евалуацију/бодовање радова, као и детаљно приказани Модели експерименталних часова и примери успешних радова стварања мелодије на текст песме у оквиру финалног тестирања постигнућа ученика.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилма докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

Вукићевић, Н. (2014). Социолошко-педагошки аспекти децјег музичког стваралаштва. *Радови*, Бања Лука, 19, 81-102. М52

Вукићевић, Н. (2012). Значај идентификације и развоја музичких способности за реализацију децјег музичког стваралаштва. *Узданица*, IX, 2, 187-199. М52

Вукићевић, Н. (2011). Музичка питања и одговори као начин изражавања ученика у настави музичке културе. *Узданица*, VIII, 1, 135-149. М52

Вукићевић, Н. и Милетић, Н. (2018). Музички доживљај кроз ликовни израз ученика. У: Здравих Михаиловић, Д. (уред.). *Уметност и култура данас: уметничко наслеђе, савремено стваралаштво и образовање укуса*. Зборник радова БАРТФ 2017. 309-324. Ниш: Факултет уметности у Нишу. М63

Станковић, Е. и Вукићевић, Н. (2018). Поетски текст у музичко-стваралачким активностима ученика. У: Јовановић, В. и Илић, Б. (уред.). *Књижевност за децу у науци и настави*. 399-414. Јагодина: Факултет педагошких наука. М63

Петровић, В. и Вукићевић, Н. (2015). Развијање музичких појмова темпо и инструмент у трећем разреду основне школе. *Настава и васпитање*, LXIV, 1, 55-69. М24

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Тема докторске дисертације сагледана је и проучена са два кључна аспекта: у погледу особености стваралачког процеса и слојевитости значења насталих продуката, и у односу на сложеност и вишедимензионалност интеракције у настави музичке културе и њене примене у подручју стваралаштва. Због специфичних услова потребних за реализацију децјег музичког стваралаштва у настави, природног и познатог окружења и мањег степена контроле која не ремети слободно музичко изражавање ученика, истраживање је обављено у већ формираним одељењима. Из наведених разлога, комплексности проблема истраживања и методолошких одступања, примењено је квазиекспериментално истраживање са нееквивалентном контролном групом. У том смислу, кандидаткиња у свим деловима дисертације, а посебно у методолошком приступу, интерпретацији резултата тестирања ученика и закључку, истиче ограничења истраживања, узима у обзир потенцијалну необјективност процењивача и даје додатна објашњења приликом изношења закључака.

Резултати испитивања ставова учитеља показују да су у настави музичке културе у млађим разредима основне школе поједини видови децјег музичког стваралаштва потпуно изостављени, да учитељи у реализацији децјег музичког стваралаштва методичку организацију и поступке не прилагођавају појединим видовима децјег музичког изражавања и стварања, као ни индивидуалним музичким и стваралачким способностима ученика, али да јасно сагледавају бројне факторе који утичу на процес стварања.

Примена интерактивног приступа реализацији децјег музичког стваралаштва доприноси бољим постигнућима ученика у овој области или, прецизније, представља један од могућих фактора који може унапредити реализацију децјег музичког стваралаштва у настави музичке културе.

На основу евидентираних вербалних одговора ученика, њихових запажања и потпитања у току стваралачког рада, музичких идеја и решења и примењеног облика педагошке интервенције експериментатора и секвенцијалне анализе часова, закључује се да су планиране и остварене активности ученика релевантне у односу на функцију секвенце часа, циљеве часа и природу предмета. Другим речима, претпоставља се да су интерактивне активности ученика, наставника и међупредметно повезивање садржаја допринеле позитивним исходима експерименталног програма. Боља постигнућа ученика експерименталне групе илустрована су квалитативном анализом и описом карактеристика децјих радова.

Ритам је у радовима ученика експерименталне групе усаглашен са мелодијом и текстом и изражајнији у односу на ритам у радовима ученика нееквивалентне контролне групе. На основу анализе мелодијске компоненте стваралачких радова ученика експерименталне групе може се закључити да ученици познају/осећају законитости тоналног кретања. У експерименталној групи ученици су осетили потребу за завршетком музичког тока и ефекат смирења постигли применом различитих каденцирајућих процеса. У радовима ученика експерименталне групе у односу на нееквивалентну контролну остварена је већа подударност (метричких) акцената у мелодији и тексту. Постекспериментални радови поседују већу инвентивност сагледану кроз начин повезивања музичких компонената, у односу на радове ученика из нееквивалентне контролне групе. Пошто општи утисак, поред музичких параметара и законитости, подразумева и сагледавање и анализу са естетског аспекта, кандидаткиња истиче да је у овој категорији процене децјих радова било најтеже утврдити поузданост мерења.

Квалитативном анализом децјих радова установљено је да већи број радова у којима се одређени елементи могу третирати као ретке и необичне појаве у узорку тестираних ученика припада експерименталној групи. Процењивачи су имали у виду све аспекте процењивања оригиналности стваралачких продуката, избор аналитичког поступка, немогућност прецизног дефинисања музичких својстава која спадају у категорију необичног и условљеност (наставним) околностима у којима се врши мерење. Према унапред утврђеним критеријумима изнетим у методолошком делу рада, оригиналност је, као посебна карактеристика, у већој мери уочена у радовима ученика експерименталне групе у односу на нееквивалентну контролну групу.

Полазећи од бројних теоријских разматрања и емпиријских показатеља да децји стваралачки радови представљају рефлексију познатих садржаја, односно одраз стварања и обликовања познатих мелодијских мотива на основу музичког искуства, али и усмерености експерименталног програма ка подстицању слободног изражавања музичким целинама, било је очекивано да је рефлексивност садржаја у децјим радовима у већој мери присутна у нееквивалентној контролној

<p>групи, а да је у експерименталној групи присутна већа слобода у музичком изразу. На финалном мерењу уочене су претпостављене разлике између радова ученика експерименталне и нееквивалентне контролне групе по овом параметру. Могуће објашњење је да је реализација експерименталног програма, у чијем су фокусу интеракција, сарадња, флексибилност и педагошка комуникација, позитивно утицала на мотивацију ученика, који су се спонтаније, слободније и креативније изражавали примењујући различите и смеле комбинације познатих и непознатих елемената.</p> <p>Сумирањем свих резултата истраживања, кандидаткиња закључује да су примена интерактивног приступа и примерене педагошке интервенције учитеља повезане са повећаним стваралачким ангажовањем ученика у настави музичке културе, али да се не може са сигурношћу тврдити која је компонента програма и/или његове примене утицала на регистроване промене и резултате тестирања ученика. С обзиром на то да место стваралачког подручја у настави музичке културе не кореспондира са бројним бенефитима која ова активност пружа ученицима млађег школског узраста, од слободног изражавања музичког доживљаја и осећаја личног задовољства током процеса стварања до стваралачког повезивања знања и искуства, као новог облика учења, резултати истраживања могу допринети унапређењу дечјег музичког стваралаштва у наставној пракси.</p>
<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:</p> <p>Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.</p> <p>Дисертација је комплексна и свеобухватна, написана према методолошким стандардима. Методолошки приступ је дефинисан у складу са теоријским полазиштима релевантним за тему дисертације. Резултати су јасно приказани у посебним поглављима и интерпретирани у односу на специфичност и сложеност истраживања и методолошка ограничења. Посебно се истиче сагледавање, приказ и тумачење резултата са квалитативног и квантитативног аспекта, као и велики број приказаних и анализираних нотних примера.</p> <p>Комисија позитивно оцењује начин приказа резултата истраживања, њихову анализу и интерпретацију.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p> <p>Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:</p>
<p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?</p> <p>ДА; Докторска дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.</p>
<p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?</p> <p>ДА; Докторска дисертација садржи све битне елементе научног рада.</p>
<p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?</p> <p>Значај дисертације је превасходно у његовој иновативности у погледу тежње кандидаткиње да обједини различите аспекте проучавања дечјег музичког стваралаштва и примени истраживачке поступке који до сада, у предложеној комбинацији, нису били заступљени у педагошким истраживањима. У теоријском приступу истраживању тежило се сагледавању дечјег музичког стваралаштва из различитих перспектива, узимајући у обзир ставове референтних аутора о комплексности стваралачког подручја у односу на различите стваралачке потенцијале ученика, начине њиховог испољавања, средства изражавања, узраст ученика, методичке приступе и околности под којима се стваралачки процес одвија.</p> <p>Научни допринос истраживања, са присутним ограничењима квазиексперименталног дизајна, пре свега је у избору и комбинацији истраживачких метода, техника и инструмената, трагању за одговарајућом методологијом анализе дечјих стваралачких радова и мерењу музичких карактеристика стваралачких радова ученика ради добијања квантитативних података, као валидних статистичких показатеља ефикасности примене експерименталног програма. Новина у приказу и интерпретацији резултата истраживања у стваралачком подручју односи се на детаљну квалитативну анализу појединачних музичких параметара (ритам, мелодија, формално заокружење и акценти) и музичко-естетску анализу примењену у категорији општег утиска у раду.</p>
<p>4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?</p> <p>Методолошка ограничења у дизајнирању експерименталног програма, процесу анализе дечјих</p>

стваралачких радова и мерењу ученичких стваралачких постигнућа онемогућавају добијање егзактних података о стваралачким продуктима ученика у настави музичке културе и више пута су поменута и узета у обзир у интерпретацији истраживачких резултата. Са методичког аспекта, ограничење у конципирању експерименталног програма представљају програмски оквири и захтеви предмета Музичка култура у млађим разредима основне школе и оперативни планови у којима су наставне јединице називи композиција које се изводе или слушају, док се стваралачке активности прилагођавају и уклапају у односу на предвиђене програмске циљеве, садржаје и исходе за ову наставну област. Такве околности су, даље, условиле одређивање и величину узорка истраживања, избор група које нису рандомизоване и примену квазиексперименталног истраживања. Експериментални програм реализовала је кандидаткиња, док су часове Музичке културе у одељењима нееквивалентне контролне групе, према истим оперативним плановима, изводили учитељи на уобичајен начин. Немогућност да се у потпуности прате и сагледају наставне активности и продукти децјег музичког стваралаштва у нееквивалентним контролним одељењима такође је један од уочених недостатака. Случајни распоред група, који недостаје у спроведеном истраживању, допринео би већој контроли и валиднијим резултатима. Тиме би се избегла могућност отварања нових питања, као што је утицај новог и више мотивисаног наставника (експериментатора) на боља постигнућа ученика. Протокол тестирања, иако прилагођен природи стваралачких активности и узрасту ученика, захтевао је додатно време за отклањање мањих потешкоћа у виду информисања и припреме ученика за снимање, разговора са учитељима, добијања сагласности родитеља за коришћење аудио снимка и транскрипта у научне сврхе и обезбеђивања анонимности приликом објављивања резултата истраживања. Све наведене потешкоће и ограничења критички су сагледана и наглашена у интерпретацији, изношењу закључака и постављању педагошких импликација.

X ПРЕДЛОГ:

На основу наведеног, комисија предлаже:

- а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана;
- б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени);
- в) да се докторска дисертација одбије.

Место и датум:

Нови Сад, 17.9.2022.

1. др Јована Милутиновић, редовни професор

_____, председник

2. др Марија Зотовић-Костић, редовни професор

_____, члан

3. др Данијела Судзиловски, ванредни професор

_____, члан

4. др Биљана Јеремић, ванредни професор

_____, ментор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.